

ЧУДОМИР БЕЛИЯТ ДАСКАЛ

chitanka.info

Към края на XVIII и началото на XIX век, когато започва да загнива и се руши Отоманската империя, в гр. Казанлък и някои села се появяват килийните училища. Все около това време се появяват и първите ни възрожденци — братя Хаджиенови, д-р Стамболски и Иван Найденов. Освен тях едва напоследък почнаха да се откриват още светли имена на борци за свобода и народна просвета. Въпреки обилните писмени данни, оставени от Любен Каравелов, Захари Стоянов, Стоян Заимов и др., едва миналата година можахме да открием героичната революционерка от гр. Казанлък — куриер на Букурещкия революционен комитет — Тодора Бакърджиева. Едва сега пред нас се очертава образът на забравения просветител, преводач и издател Христо Попгеоргиев, известен под името „Белият даскал“.

Той е роден в първите десетилетия на XVIII век и изглежда, че е бил албинос, от което е получил прякора си.

Христо Попгеоргиев е син на поп Георгия, за когото също съвсем малко знаем. В том II от „Казанлък в миналото“, стр. 79, покойният Матей Георгиев, който ни остави най-ценни данни за културно-просветния живот на Казанлък по онова време, четем:

„Около 1836 година паралелно с килийното училище на поп Еня в Куленската махала работило е и частното училище на поп Георгия от Казанлък, което се помещавало в къщата му. Неговите синове Христо и Димитър (?) продължили започнатата дейност на баща си.“

На страница 106 същият пише, че след даскал Димитър Душанов в града учителствува Тодор Кюлджиев, а след него — Христо Попгеоргиев, При когото за пръв път бил въведен учебникът „Първа храна“.

Къщата на поп Георгия, този първи учител в града, е била на главната улица „Г. Димитров“ и „Христо Ботев“, като входът ѝ бил откъм ул. „Христо Ботев“. Сега там е домът на Христо Мирчев. По-късно се премества на ул. „Георги Кирков“, в съседство с къщата на поп Сава Георгиев, където са живеели родителите на жена му.

Като директор на музея при честите си пътувания из селата на бившата ни околия няколко пъти попадах на това име, Белия даскал, и

записвах в бележника си, но по-ясен ми стана образът му след срещата с неговите внуци: Христо Михайлов Попов, учител по литература в София, и Антон Иванов, който живее в Казанлък. От първия получих част от преведените от дядо му книги и някои оригинални ръкописи и бележки, а от втория — материали из живота му. Според тях, пък и от ръкописите му, много грамотни и пълни с руски думи, се разбра, че той е завършил духовна семинария в гр. Одеса. Бил едър човек, остроумен, общителен, пътувал с кон и с мешинени дисаги, пълни с книги, които сам разпространявал. Женил се два пъти и от първата си жена Вѝла имал три деца, а от втората — две. Освен в Казанлък е учителствувал в с. Карагитлий (сега Виден) и в с. Елхово (сега Милево).

Че е бил нещо повече от обикновените тогава даскали, личи от оня пасаж в спомените на поп Сава Иванов от с. Турия, който сам преписал преди повече от 25 години. Той гласи:

„В 1846 година почнали да ме пращат на училище и аз като съм много бягал от училище, оставили ме. В 1847 год. съм тръгнал редовно и като продължавах три години училище в с. Турия, дойде в с. Карагитлий един учител, който се именуваше Белия даскал-Христо, и аз отидох и продължавах при него две години.“

В друга бележка съм записал, че той учителствувал и в с. Елхово (Милево) и като отишел да се къпе на Чинакчийските бани (сега при с. Ягода), прилошало му в басейна и починал през 1887 година.

От ръкописите на Хр. Попгеоргиев личи, че той освен из нашия край е учителствувал и в Лясковец — Търновско. По предание се знае, че още като дете някакъв турски големец искал да го вземе със себе си в Цариград и да го потурчи, та баща му го натоварил на кон с два коша — единия с тор, а в другия той — и го крил известно време в лозето си, а след това го препратил в Лясковец у семейство Козлеви. От учителствуването в Лясковец пък има запазен списък на учениците му от I, II и III отделение с бележки за отсъствията им през 1879 година, а в друг — имената на спомоществователите му из Търновско за преведената от него книга „Духовна скрижалъ“, печатана в Русия през 1880 година.

В книгата „Поченията на епископ Илия Минията“, печатана пак в Русе, 1868 год., в отдела „Оглавление“ под черта е отбелязано следното обяснение:

„Словесата в първия период са преведени от славянския текст от г-на Христа Попгеоргиева — един от издателите на тая книга, а всичкото друго съдържание от втория период до края на цялата книга е преведено из гръцкия оригинал от г-на Филип Велиева.“

Филип Велиев, както е известно, родом от с. Габарево, е бил един от най-будните учители по онова време в Казанлък.

Друга преведена книга от Белия даскал и печатана в Пловдив през 1887 год. е „Начертание на църковната история“, която е проектирал да издаде в 7 тома. От нея имаме запазен само вторият том „За бедствията на църквата“. Като знаем, че той умира през същата тая 1887 година, може да се предполага, че са излезли от печат само първите два тома.

Интересна е и преведената от него брошура, издадена в Стара Загора през 1886 г. под заглавие „Народен български паметник с предсказанията на Мартин Задека“^[1]. В един предговор — възхвалява на славното руско войнство, което ни дари свободата — той проследява разкъсването после на България на автономна, до Балкана, и полуавтономна, на юг от него, Сръбско-българската война и след това ни дава в превод предсказанията на този 106-годишен швейцарец, който преди 109 години е познал, че турската империя ще се разпадне.

Интересно е да се отбележи, че върху кориците на всички тия преведени книги винаги се е подписвал „Христо поп Георгиев-Казанлъчанин“ и всички носят неговия личен печат.

Книгите, които е превеждал, както казахме, сам ги е издавал и сам разпространявал. Те имат повечето исторически и нравоучителен характер. За някои от тях споменават Георги Димитров в труда си „Княжество България“, Маньо Стоянов в книгата си „Българска възрожденска литература“, т. II, както и във в. „България“ от 12.XI.1862 г.

За жалост, по-малко знаем за педагогическата и учебно-възпитателната дейност на Белия даскал. В Лясковец, от запазения ръкопис, се вижда, че е водил едновременно три отделения, а поп Сава Иванов пише, че след като завършил основното си образование, бил изпратен в с. Карагитлий, за да научи нещо повече и вероятно да се подготви за учител или свещеник. Всеки случай, докато за първите казанлъшки учители и просветители като: Филип Велиев, Михаил П. Василев, Цаньо Желев, Димитър Душанов, Юрдан Стателов, Петрана Чирпанлиева и др., имаме, макар и кратки, биографии от Матей Георгиев, Белият даскал беше потънал в забрава. И не е само той забравен и непроучен. В далечното ни минало има още светли имена на борци за народна свобода и просветни дейци, които чакат своя биограф. Нищо не знаем напр. за богатия казанлъчанин хаджи Петър, живял в Цариград, който в ония времена, когато у нас е нямало още училища, е издържал много българчета да учат в гръцки (училища). Не са напълно изяснени още образите на първите наши хайдутти Генчо Къргов от Хаинето, Пеньо Чернеоолу от Шипка и пр.

Благодарение на народната власт в последните години много се работи в това отношение. Мобилизирани са силите на всички наши учени, историци, археолози, етнографи, езиковеди, музиколози и пр. Неуморно сондират земята ни геолозите, като разкриват неподозирани богатства, та нека да вярваме, че не е далече денят, когато техните усилия ще се увенчаят с успех и ще имаме най-после едно пълно проучване на страната ни и една пълна българска история, такава, каквато заслужава народът ни.

(Публикуван във в. „Казанлъшка искра“, XLIII, бр. 35 от 27.VIII.1966 г.)

---

[1] *Мартин Задека* — роден в 1660 г. по народност швейцарец. В 1739 г. отива в Алпите и живее в усамотение 30 години. На 20.XII.1769 г., в деня на смъртта си, свиква своите бивши приближени и прави знаменитото си предсказание, че Турция ще бъде разорена в 1878 г. По повод 109-годишнината от това предсказание (20.XII.1769 г.) Христо Попгеоргиев издава предсказанията на М. Задека. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.